

VALYUTA KURSI VA TO'LOV BALANSI

Urinboyeva Yulduz Pirnazarovna - i.f.f.dok., dotsent

Bozorov Ahror Lochinbek o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada valyuta kursi va to'lov balansi haqida so'z yuritilgan.

Аннотация: В данной статье рассматриваются обменные курсы и платежный баланс.

Annotation: This article discusses exchange rates and balance of payments.

Kalit so'zlar: valyuta kursi, to'lov balansi, so'm, joriy hisob, kapital hisob.

Ключевые слова: обменный курс, платежный баланс, сум, текущий счет, счет движения капитала.

Key words: exchange rate, balance of payments, soum, current account, capital account.

Valyuta kursi va to'lov balansi

Valyuta kursi – bu bir valyutaning boshqa bir valyutaga nisbati. U iqtisodiy holat, inflyatsiya, foiz stavkalari kabi omillar bilan belgilanadi. Valyuta kursi iqtisodiyotning muhim ko'rsatkichlaridan biridir, chunki u eksport va import narxlarini belgilaydi.

Valyuta kursi — bir mamlakat pul birligining boshqa mamlakat pul birligida ifodalangan narxi. Valyuta kursining qat'iy qayd etilgan va o'zgarib turadigan (valyuta bozorida u yoki bu valyutaga talab yoki taklifga qarab) turlari mavjud. Valyuta kursi mamlakatlar valyutasining xarid qobiliyati, shuningdek xalqaro to'lov vositalari bilan o'zaro munosabat va boshqa omillar (tovarlar narxini milliy valyutada taqqoslash) asosida belgilanadi. Ularning xarid qobiliyatining o'zgarishi bilan (inflyatsiya darajasi, to'lov balanslari holati, turli mamlakatlarda turlicha foiz stavkalarining o'rnatilishi, jahon valyuta bozorida mazkur valyutaga ishonch darajasi, shuningdek boshqa siyosiy sabablar ta'sirida) valyuta kursi ham o'zgarib turadi. Markaziy komissiya banki

belgilaydigan rasmiy Valyuta kursini hukumat belgilaydigan yoki valyuta bozorida vujudga keladigan erkin valyuta kursidan farqlamoq kerak. Bundan tashqari valyuta kursi milliy pul birligining boshqa davlat valyutasi yoki xalqaro hamda mintaqaviy valyutalar bilan o‘zaro rasmiy o‘rnatilgan munosabatlar bo‘yicha („suzib yuruvchi“, „sirg‘aluvchan“ kurs) belgilanishi ham mumkin

So‘m – O‘zbekiston Respublikasining pul birligi. 1 So‘m qimmati 100 tiyin. Xalqaro ifodasi **UZS** So‘m O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining „O‘zbekiston Respublikasining milliy valyutasini muomalaga kiritish to‘g‘risida“gi 1994-yil 16-iyundagi farmoni bilan 1994-yilning 1-iyulidan respublika hududida yagona, cheklanmagan va qonuniy to‘lov vositasi sifatida muomalaga chiqarilgan. Qimmatbaho metallar suvi yuritilgan turli qiymatdagi yubiley tangalar esa turli sanalar nishonlanishi munosabati bilan va numizmatik maqsadda chiqarilgan .So‘mning muomalaga kiritilishi O‘zbekiston pul muomalasi va hisob-kitoblar tizimini tashkil etish hamda respublika iqtisodiyotini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo‘ldi. Milliy valyuta pul belgilarini muomalaga chiqarish va uning barqarorligini ta‘minlashni O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki amalga oshiradi. 1 so‘m = 100 tiyin. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 122—moddasi va „O‘zbekiston Respublikasi Davlat mustaqilligining asoslari to‘g‘risida“gi qonunning 11-moddasi, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisning 1993-yil 3-sentabrdagi 952-XII sonli qaroriga muvofiq 1994-yil 1-iyuldan boshlab, O‘zbekiston Respublikasi hududida qonuniy to‘lov vositasi bo‘lgan milliy valyuta – „so‘m“ muomalaga kiritildi.

To‘lov balansi – bu mamlakatning xorijiy davlatlar bilan amalga oshirgan moliyaviy suverenitatsidir. U ikkiga bo‘linadi: joriy hisob va kapital hisobi. Joriy hisob savdo balansini, xizmatlar va moliyaviy o‘tkazmalarni o‘z ichiga oladi. Kapital hisobi esa investitsiyalar va moliyaviy o‘zgarishlarni ko‘radi.

To‘lov balansi — bir mamlakatdan boshqa mamlakatlarga to‘lovlar ko‘rinishidagi pul mablag‘lari harakatini aks ettiradigan jadval, ro‘yxat. To‘lov balans muayyan muddat davomida mamlakat chet ellarga to‘lagan va xuddi shu davr mobaynida mamlakatga chet eldan tushgan to‘lovlar summalari nisbatini tavsiflaydi.

To'lov turkumiga tashqi qarz, uning foizi, chetdan olingan (import) tovarlar va xizmatlar haqi, xorij investitsiyalari, xorijda diplomatik ishlarni, iqtisodiy aloqalarni yuritish xarajatlari, fuqarolar va qo'shma korxonalarining chet elga pul o'tkazmalari va boshqa kiradi. Chetdan keladigan tushumlar boshqa davlatlar qaytargan qarzlar, ularning foizi, xorijdagi korxonalar va tashkilotlardan o'tkazilgan foyda, eksport qilingan tovarlar va xizmatlar haqi, boshqa yurtlik fuqarolar, korxonalar, tashkilotlar, shuningdek, xalqaro yoki mintaqaviy tashkilotlar o'tkazgan puldan iborat bo'ladi. Chetga berilgan to'lovlarga nisbatan chetdan kelgan to'lovlar ko'p bo'lsa To'lov balansi faol hisoblanadi. Bunday hodda mamlakatga valyuta ko'proq oqib keladi, uning valyuta fondi o'sadi, aks hodda To'lov balansi passiv bo'lib, valyuta chiqib ketadi va valyuta fondi qisqaradi (To'lov balansi saldosi salbiy) To'lov balansining muhim qismini tovarlar va xizmatlar eksport va importi — savdo balansi tashkil etadi

Valyuta kursi va to'lov balansi

To'lov balansi – bu mamlakatning xorijiy mamlakatlar bilan amalga oshirgan moliyaviy aloqalarining hisob-kitobidir. To'lov balansi ikki qismdan iborat: **joriy hisob** va **kapital hisobi**. Joriy hisob ichida savdo balansi, xizmatlar, va moliyaviy o'tkazmalar (masalan, migrantlar tomonidan yuborilgan pullar) mavjud. Kapital hisobi esa investitsiyalar va moliyaviy oqimlarni ko'radi.

To'lov balansi va valyuta kursi o'rtasidagi o'zaro aloqa muhimdir. Agar to'lov balansi ijobiy bo'lsa, bu, odatda, valyuta talabining oshishiga olib keladi, bu esa valyuta kursini oshiradi. Aksincha, agar to'lov balansi manfiy bo'lsa, valyuta kursi pasayishi mumkin. Bu jarayonlar iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda katta ahamiyatga ega.

Mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy aloqalar, savdo va investitsiyalarni kuchaytirish orqali, to'lov balansiga ijobiy ta'sir ko'rsatish va buni valyuta kursini barqarorlashtirish orqali amalga oshirish mumkin. Shu sababli, valyuta kursi va to'lov balansi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik har qanday mamlakat iqtisodiyotining muvaffaqiyati uchun muhim omil hisoblanadi.

Mavzu yuzasida testlar:

1. Valyuta kursi nimani anglatadi?

- a) Xalqaro savdo shartlari
 - b) Milliy valyutaning boshqa valyutalarga nisbati
 - c) Inflyatsiya darajasi
2. Tashqi savdo balansiga qanday omillar ta'sir qiladi?
- a) Davlat siyosati
 - b) Mahalliy ishlab chiqarish
 - c) Tovarlar narxi, savdo siyosati
3. Qattiq valyuta kursi nima?
- a) Bozor kuchlariga asoslangan kurs
 - b) Davlat tomonidan belgilangan kurs
 - c) O'zgaruvchan kurs
4. To'lov balansida "kapital harakatlari" qaysi xisobda ko'rsatiladi?
- a) Tovarlar savdosi
 - b) Moliyaviy hisoblar
 - c) Servislar hisoblari
5. Inflyatsiya valyuta qiymatiga qanday ta'sir qiladi?
- a) Pasaytiradi
 - b) Oshirish
 - c) Ta'sir qilmaydi
6. O'zbekistonning rasmiy valyutasi qaysi?
- a) Rubli
 - b) So'm
 - c) Dollar
7. "To'lov balansining ijobiy holati" nima?
- a) Xarajatlar ortiq
 - b) Daromadlar ortiq
 - c) O'zgarishlar yo'q
8. Valyuta bozorida savdo nima?
- a) Aktsiyalarning almashinuvi
 - b) Valyutalarning bir-biriga o'zgarishi

- c) G'aznachilik obligatsiyalari
9. "Valyuta rejimi" nima?
- a) Valyuta almashinuvi qiymati
 - b) Davlat tomonidan belgilanish usuli
 - c) Milliy iqtisodiy reja
10. Xorijiy investitsiyalar to'lov balansida qanday ko'rsatiladi?
- a) Tovarlar hisoblari
 - b) Servislar hisoblari
 - c) Kapital hisoblarida
11. Tashqi qarz valyuta kursiga qanchalik ta'sir qiladi?
- a) O'zgarishlar yo'q
 - b) Pasaytirishi mumkin
 - c) Faqat ijobiy ta'sir qiladi
12. Yumshoq valyuta kursi nima?
- a) O'zgaruvchan kurs
 - b) Davlat tomonidan belgilangan
 - c) Stabil kurs
13. "Qobiliyatlar balansi" nimani anglatadi?
- a) Xalqaro investitsiyalar
 - b) Tashqi iqtisodiy faoliyat ko'rsatkichlari
 - c) Davlat byudjeti
14. Davlatlar o'rtasidagi valyuta almashinuvi qanday olib boriladi?
- a) Madaniyat orqali
 - b) Banklar va valyuta birjalari orqali
 - c) Savdo shartnomalari orqali
15. Valyuta kursining o'zgarishi iqtisodga qanday ta'sir qiladi?
- a) Faqat eksportga
 - b) Har ikki tomonga ham
 - c) Faoliyatni to'xtatadi
16. Tashqi savdo balansining salbiy holati nima?

- a) Xarajatlar kam
 - b) Xarajatlar ortiq
 - c) Daromadlar ko'p
17. Katta inflyatsiya valyuta kursiga qanday ta'sir etishi mumkin?
- a) O'zgarmaydi
 - b) Qiymatini pasaytiradi
 - c) Qiymatini oshiradi
18. Milliy valyuta va import narxlari o'rtasidagi bog'liqlik qaysi?
- a) Ijobiy ta'sir
 - b) Salbiy ta'sir
 - c) Ta'sir qilmaydi
19. Tovarlar va xizmatlar savdosi qaysi hissatda ko'rsatiladi?
- a) Kapital hisoblari
 - b) Moliyaviy hisoblari
 - c) Xaridorlar hisoblari
20. Davlat valyuta kursini nazorat qilsa, bu qanday kurs deb ataladi?
- a) Yumshoq
 - b) Qattiq
 - c) Aralash

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. "Iqtisodiyot: Boshlang'ich Darslik" - Gregory Mankiw: Bu darslik iqtisodiyotni o'rganishdan boshlang'ich darajada o'qish uchun mo'ljallangan. Uning ko'rsatmalari iqtisodiy tizim, bozorlar, sarmoya tizimi va moliyaviy siyosat muammosi haqida o'quvchilarga tushuntiradi.
2. "Iqtisodiyot: Prinsiplari va Muammolari" - Frank & Bernanke: Ushbu kitob fundamental iqtisodiyot prinsiplari va muammosi bo'yicha o'qish uchun mo'ljallangan. Iqtisodiy tizim, moliyaviy siyosat, bozorlar va uning muhim

konseptlari haqida tushunchalar beradi.

3. "Iqtisodiy Infrastruktura va Bozor Turmush Tarzlarini o'zgartirish" - Douglas

C. North: Bu kitob iqtisodiy tizim va bozorlar orasidagi munosabatlarni, tarixgar